

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК

ЈОВАН ГРЧИЋ

У НОВОМ САДУ, 3. АПРИЛА 1894.

НЕСНИШТВО

У ШУМИ

II

Невао сам боле међу четир зида —
Заробљени звуци, песма окована
Слушао сам где се у болима кида
Па ми горком клетвом давно отрована
Одјекује боно... Ту не знам за тугу,
Слободна к'о ветар песма се извија
И с тичјом се спаја и широм по луку
Витла се и пада, диже и разбија.

Вру и кипе гласи по шумској слободи,
Надахнуто срце жељно од њих учи
По широком небу камо стаза води
За молитву Бога без бола и жучи...
Тисућу звукова, тисућу одјека!
И под лисним грмом без игде икога,
К'о у прве дане бесмртног човека,
Не знам смрт ни боле, већ вечност и Бога!...

Ленскиј

Р О Б О В И

(ТОЛСТОЈ)

За степе сунце тоне
А даља сја се сва,
Робова ланци звоне
И мету путем пра'.

Бријана они чела
На тежак иду рад;
Туга им обрве свела,
На срце пао јад.

Пред њима вуку ено
Таљиге раге две,
За њима иду лено
Чувари, мотрећ' све.

— Дед, браћо, појмо јако,
Махнимо јад нам клет!
Усуд нам судио тако,
Кад угледасмо свет!

Почеше. — Сваки пева
Свог дома тихи мир
И срећу минулих дана
И Волгин бујни вир —

И миле степе оне,
Слободе своје кут. —
Све јаче сунце тоне,
А ланци мету пут.

Борис

УСАМЉЕНОСТ У ПОЉУ

(ХЕРМАН АЛМЕРС)

Почивам мирно у густој, зеленој трави;
Упирем у вис дуго очи своје;
А цврчак песму монотону поје,
И мило небо горе се нада мном плави.

По њему плове нежни облаци бели,
К'о мили снови; и мени се чини
К'о да сам давно умро у даљини
И срећан летим кроз вечни простор цели.

С. Д. М.

СРЕЋА И ЉУДИ

ШАЛА У ЈЕДНОМ ЧИНУ

НАПИСАО И. И. ВУКИЋЕВИЋ

(Наставак)

ЈЕДНА ЕСТА ПОЈАВА

Евица и пређашњи

Евица. О, браца!... Кад пре? Чисто сумњам.
(Прети му претом).

Зорка (равнодушно). Не мислим да се може што сумњати?

Евица. Не верујем... је л', браца?

Аца (збуњен). Та... та... свакојако... свакојако.

Евица (прекида га весело). Овако ће бити досадно. Сад нам је пуно срце, па бар стварајмо планове. Дакле: прво и прво с киме ћемо делити нашу срећу?

Зорка. Господин Аца каже: како се покажу прилике.

Евица. Прилично паметно!

Аца (увређено). Евице!

Евица. Пст! Сад се морамо само смејати. За тим морамо погледати мало у будућност.

Зорка. Господин Аца каже: то треба оставити времену.

Евица. Прилично глупо!

Аца (увређено). Али, Евице!

Евица. Пст! Ти знаш прво правило. Треће је: шта ћемо са старим жељама?

Зорка. Господин Аца каже: нов положај, ново све.

Евица. Е, то је пола глупо, пола паметно.

Аца (скочи). Евице, тако ми Бога, ја ћу....

Евица. Молим!

Аца (мирније). Већ ме једиш!

Евица. Мораћу те казнити, што си заборавио прво правило. Прво правило гласи: Не сме се љутити! (Прети претом): Запамти!... А како ћемо назвати нас... наше друштво?

Зорка. Ја предлагем: друштво за шалу,

Евица. Прима се к знању... Ти, браца?

Аца. Ја велим да га зовемо... да се зовемо: „друштво од сто хиљада динара“!

Евица. Не прима се к знању... Да си бар рекао од пет стотина хиљада гроша... ал' овако не ћемо. Знате како ја предлагем: „друштво без тајни...“ Но?

Зорка. Чудан назив.

Аца. И нема смисла.

Евица. Напротив. Дакле почнимо. (Окреће се Зорци): Како стојимо с овим? (Показује њено срце).

Зорка (збуњено). Али, Евице?!...

Евица. Мир! Јасно и гласно.

Зорка (збуњено). Ја мислим, кад је сумња, онда се пита.

Евица. То се зове одговор! Дакле? (Окреће се Аци): Шта та страна још ћути?

Аца (збуњено). Али, Евице?!

Евица. Већ се једим. (Тргне се): Pardon, хтедох рећи: прелази у досаду... брзо, брзо... одговор!

Аца (збуњено). Али, за бога... ја сам... ја већ одавно... ја...

Евица (Зорци). Је л' довољно? Замислите сад мене од шесет година, како полажем руке на вас овако (благосиља их) и уздрхталим гласом кажем: мој родитељски благослов!

Аца. }
Зорка. } Евице!

Евица (поклони се). Разуме се, сад је и на мене ред и ево признајем, да ће се све лепо свршити и тако је први чин наше среће готов. (Чује се с поља вергле како свира валцер).

Евица. Ах, прекрасно! (Узме Зорку.) Пази: „Сексприт!“ (Играју и смеју се. Аца посматра). Браца, узми и ти ту столицу... Пази, Зорка... Један, два, три... Број: један, два три. Јкао ми је, браца, ал' имаћеш и ти времена. (Свирка стаје.) Ох, цео бих дан играла!

Зорка. Кад би имао да ти који цео дан свира.
Аца (гордо). И о томе да се говори!?... То је

бар ситница! (Приђе прозору и виче): Еј, ти...
верглашу, чекај! (Пође вратима).

Евица. Шта ћеш то?

Зорка. Сигурно да га погоди на цео дан.

Аца (врти главом). Не! (Оде).

Евица. Сигурно ће бити кака мала лудорија...

Казала сам ти већ: ето, ето, сад играју лутке, док се не уморе, а проћи ће то брзо, врло брзо.

Зорка. Само се љутим на тебе.

Евица. А прво правило?

Зорка. Не, не... Онај твој говор, мало пре, он је... он је...

Евица (грли је). Он је истинит и ти си моја будућа снајица.

(С поља *Аца*: „Овде, на ова врата.“)

Евица (изненађено). Шта ће то?!

Зорка (изненађено). Зар вергле?!

(*Аца* отвара врата и пропушта верглаша да прође).

Аца. Спусти ту! (Верглаш спушта.) А сад, као што рекох, дођи у по дне... Ти ме познајеш.

Верглаш. Знам, како не бих знао... ви сте господин *Аца* прак...

Аца (прекиде га). Но добро већ... дакле у по дне.

Верглаш. С богом! (Оде).

Евица. За Бога, браца, за што то?

Аца (гордо). Пих! једна ситница од сто до двеста динара.

Зорка. И још без икаква узрока.

Аца (као пре). О, молим, ја бих и шта више, кад вам само то чини задовољство.

Зорка (збуњено). А, што се мене тиче!... молим лепо!... Ја то нисам хтела.

Евица. Шта ту вас дан! Браца, дед' на посао! Свирај!

Аца (прилази верглу и свира).

Евица (Зорци). Само пази! (Игра): Један, два, три... један, два, три...

Д В А Н А Е С Т А П О Ј А В А

Рокса и пређашњи

Рокса (с варјачом у руци. Зачуђено). А шта је то!?

Евица (игра). Готово циркус!

Аца (свира). Ил' боме менежерија!

Рокса (крсти се). О децо, ал' сте ђаволи! А ја чујем да свира... свира; кажем, баш близу. Где ли је то? мислим се, кад ето!... Него ајте овамо, да вам се не хлади кафа. (Сви стају.)

Евица. То је дивота... та кава вреди... Но?

Аца (брзо). Сто хиљада динара!

Зорка. Читав грош.

Евица (раскалшно). Цариграда, Цариграда, драги моји. Напред! (гура Зорку, која се једва креће напред)

Аца. Ово ти је господски: игра, песме... ништа се не ради и најпосле ужина... Напред! (За се): А ова се прави као да је она добила сто хиљада динара.

Рокса (одлази). Ајте!... Ајте, децо моја... ја сам сипала већ.

Евица. } Напред! (Одлазе. *Евица* води *Зорку* са собом.)
Аца. }

Т Р И Н А Е С Т А П О Ј А В А

Газда Марко (улази плашљиво и загледа око себе.)

Газда Марко. Да ли ће кога бити у овој кући? (сам себе грди) А кажем ти ја, није му време сад ићи, а ти 'оћеш... Ето ти сад! (загледа по соби) Их, ал' се окућио мој Макса! (чуди се) Где ово сад? (показује на орман) Ко му зна за шта је све оно онде! А така су ти господска посла... триста чинија за једну оку воде, па опет сви жедни... Што је био једном неки поп Павле, па отишао владици, а владика њему пружи, каже, нешто као огледалце ли је, сапун ли је и вели: дед пуши, попо! А поп Павле мрдни и овако и онако, не може се, види, с гвожђа пушити. Шта ће, вели, кукавац с оним, па тек рече владици: „а где се, вели, свети оче, ово пали? А владика се, каже, насмеја, па засече ноктом у једну резотину те преполови ту муку, а унутра дуван као смиље. После прича поп Павле: од срамоте једва нађох кваку на вратима... (загледа даље) Не бих ти се ни ја у овоме умео наћи, као мува у паучине. (угледа вергле) А како ли су му оно ногаре и оно... сандук ли је?... шта ли је?... Где, па као чекрк!... Бога ми ће ово бити нешто за конце, само где су му цевке? (узме за држаљу од вергле) На коју ли му се страну окреће? Да ли на леву или на десну? (окрене. Вергле за-свира, а он се уплашено тргне) Ето ти сад?... Ама, брате, само што пињух, само тек овако...

Ч Е Т Р Н А Е С Т А П О Ј А В А

Аца, Евица, Зорка, Рокса и *Марко*

Аца. Ко ли је овај?!

Евица. Никад га нисам видела.

Марко. Бога ми брате, само ето овако... к'о прстом да сам такао, а оно, на ђавола, писну.

Аца. Ако, ако... изволите опет...

Рокса (с врата). О, газда Марко... где њега... кад сте дошли?

Марко (весео). Данас смо дошли! (Аци) Фала, брате... нека... Ја ти се у то не разумем. (рукује се с Роксом).

Рокса. Како су ваши код куће... жена, деца?...

Марко. Добро су... Поздрављају.

Евица. А ви се знате с оцем?

Рокса. Бог с тобом, из једног су села!

Марко (весело). А... јес... из једног села ми смо... Он се само после чоловао, а ми на орање. И кажем оном мом Василију: учи, дете, учи једнако. Ето, кажем, и онај наш господин Макса, учи, брате, учи и све запева од корица до корица: „где си, краљу барјактару? шта ћеш, краљу барјактару?“ Па истера, као први господин.

Рокса. Седите, газда Марко... извол'те.

Марко (збуњено). Па шта ћемо као и седети? (седа).

Евица (тихо Зорци). Ми бисмо могле одавде?

Зорка (исто Евици). Са свим.

Евица. } С Богом! (оду)

Зорка. }

Аца. Па и ја ћу.

Рокса. Седи мало с нашим газда-Марком а ја ћу и онако часом око ручка. (пође)

Аца (гунђа за се). Шта ћу ја с њим да радим?

Рокса (у одласку). Ето мене одмах... ето. (оде)

Аца (врпољи се, љути се и намрштен). А ви, газда Марко... ви сте трговац у селу?

Марко. Јесмо... у селу.

Аца. Хм! А како вам иде трговина?

Марко. Иде нам свакојако... онако рећи, није баш добро.

Аца. Хм! А чиме управо тргујете?

Марко. Па, онако рећи, свачим.

Аца (важно). Хм, хм!... Та да... А да је већи капитал, ишло би боље... Је л' те?

Марко. Е, да је капитал, онако рећи, већи, ишло би и боље.

Аца (важно). Разуме се, разуме се... Новац је сад све и сва на свету. (брзо) Шта велите на пример једно сто хиљада динара... А?

Марко (одмахне руком). Све село да купим.

Аца (гордо). Тако је, тако је... Новац, само новац, па је све лако. (брзо) А што сте сад управо дошли у Београд?

Марко (развлачи). Та овај... донели смо, онако рећи, неке суве коже да продамо.

Аца (брзо). Да продате?

Марко (маше главом). Тако смо радили и пре неке године... Него сад су у пола цене, онако рећи, ал' смо за паром потребни...

Аца. А већ после ће скочити цена? Је л' те?

Марко. Како... Дупло ће бити!

Аца (за се). Ето прилике да се заради. (гласно) А пошто су вам те... те коже?

Марко. По дукат пар, онако рећи, дао бих све што имам.

Аца (брзо). Ја их купујем све... Ево руке!

Марко (гледа га са неповерењем и развлачи речи). Ама, брате... ми смо, као, онако рећи, од истине рекли... Није то, да се што каже: шали се и онако...

Аца (брзо). Нема шале никаке. Све ја купујем од једном за готов новац, још дајем у злату. Зар нисте ништа чули? А?

Марко (врти главом). Не знамо ми то ништа!

Аца. Да сам јутрос добио сто хиљада динара... Ви'те, истина, почећу с кожама ал' ја свакојако мислим да тргујем. Ту се пара тече, јер пара пару вуче, а ја могу... Замислите само, сто хиљада динара!

Марко. Их!

Аца. Па сад где су коже?

Марко. 'Оћу л' д' идем да донесем?

Аца. Што пре... Знате, шта је до руке сигурније је, а и ви... за новац, разуме се, добићете одмах.

Марко (устаје весело). Е хвала ти, брате, овако!... (лукаво) Ама чујеш, немој нешто, онако рећи, шала је, и ово, оно...

Аца (озбиљно). Кад вам кажем... Чим ви коже, а већ ће бити новаца... Ја чекам.

Марко (одлазећи). А ја ћу коже одмах донети?

Аца. Врло добро, врло добро...

Марко. Е, одох! (оде брзо)

(Свршиће се)

ВЕЧИТИ МУЖ

ПРИОВЕТКА Ф. М. ДОСТОЈЕВСКОГ
ПРЕВЕО МИЛИВОЈ МАКСИМОВИЋ

(Наставак)

XIV Сашењка и Нађењка

У собу уђе врло млад човек, од својих деветнаест година, а можда и млађи — тако је младолико изгледало његово лепо, самоуверено напуњено

лице. Био је прилично одевен, бар је на њему све лепо стојало; узрастом је био виши од средњег човека; црне, густе, у косме развијене власи и велике, смеле, тамне очи особито су падале у очи у

његовој физијономији. Само је нос био малко ши-
рок и уздигнут; да није било тога, био би баш леп
човек. Ушао је у нутра са свим достојанствено.

— Ја, канда, имам прилику говорити са госпо-
дином Трусоцким? — изговори одмерено и са осо-
битим задовољством ударајући на реч „прилику“, то
јест дајући тиме на знање, да никакве части и
никаква задовољства не може бити за њега у разго-
вору са господином Трусоцким.

Вељчаџинов поче поимати; а и Павлу Павлови-
ћу канда долажаше нешто у памет. На његову лицу
се опазио немир, али се ипак уздржа.

— Не имајући части знати вас — одговораше
му достојанствено — мислим, да с вама ни посла
никаква имати не могу.

— Ви ћете прво саслушати, а после ћете ка-
зати своје мишљење — самоуверено и као поучава-
јући га изговори млади човек и, извадив лорњет са
оквиром од корњачине коре, који му висиле на
гајтану, стаде разгледати кроза њ боцу шампањског,
која стојаше на столу. Довршивши спокојно смотру
над боцом, сави лорњет и, обраћајући се наново к
Павлу Павловићу, проговори:

— Александар Лобов.

— А шта вам је то Александар Лобов?

— То сам ја. Зар нисте слушали?

— Нисам.

— У осталом, од куд и да знате? Ја сам дошао
важним послом, који се управо вас тиче; међу тим
дозволите, да седнем, уморио сам се...

— Седите — позва га Вељчаџинов, ну млади
човек беше већ сео и пре позива. Ма што бол у
грудима биваше све већи и већи, Вељчаџинова
ипак заинтересова тај мали настрљивац. На лепом,
детинском и руменом његову лицу чинило му се као
да види некакву удаљену сличност са Надом.

— Седите и ви — предложи младић Павлу Па-
вловићу, показујући му небрежним покретом главе
место према себи.

— Нека ме, могу мало и постојати.

— Уморићете се. Ви, господине Вељчаџинове,
можете, ако вам је по вољи, да и не излазите одавде.

— Немам за што ни да излазим, ја сам у сво-
јој кући.

— Како вас је воља. Ја, морам вам признати,
и желим, да будете ту док се ја објашњавам са овим
господином. Надежда Алексјејевна ми вас је препоручила доста ласкаво.

— Гле! А кад брже?

— Па одмах после вас. Ја оданде и долазим. Да-
кле, знате ли шта је, господине Трусоцки — окрену се
Павлу Павловићу — ми, то јест ја и Надежда Фе-

досјејевна — говорио је кроз зубе, изваљујући се
небрежно у наслоњачи — одавно већ љубимо једно
друго и задасмо једно другом реч. Ви сте се сад ис-
пречили међу нас и ја дођох да вам предложим, да
уступите место. Је ли вам угодно, да пристанете на
мој предлог?

Павле Павловић се трже и погледа, али у час
му опет прелети преко усана накоман подсмех:

— Не, ни најмање ми није угодно — осече се
лаконски.

— Гле, гле! — обрну се у наслоњачи младић,
пребацив ногу преко ноге.

— Не знам чак ни с ким говорим — настави
Павле Павловић — а мислим, да немамо ни о чему
да говоримо даље.

Рекавши то нађе за потребно да и он седне.

— Рекао сам, да ћете се уморити — пехатно
опази младић — имао сам мало час прилику извести
вас да ми је име Лобов, и да смо ја и Надежда
Федосјејевна задали једно другом реч — дакле ни-
како не можете рећи, као што казасте мало час,
да не знате с ким имате посла: такођер не можете
држати ни то, да немамо о чем говорити даље.
Не узимајући у обзир мене — ствар се тиче Надеж-
де Федосјејевне, којој се ви тако дрско намећете.
А већ само то је довољан разлог за објашњавање.

Све је то процедио кроз зубе, као какав уобра-
жен човек из виших кругова, који једва удостојава
свог слушаоца да говори с њим; чак поново извади
лорњет и посматраше кратко време нешто кроза њ,
док је говорио.

— Допустите, ви млади човече... — подвикну
му Павле Павловић, али га „млад“ човек дочека
као запета пушка.

— У свакој другој прилици бих вам строго за-
бранио, да ме називате „младим човеком“, али сад
је признајте и сами, моја младост моја главна пред-
ност према вама, и да бисте ви јако волили, да
сте на пример данас, кад сте давали браслету, би-
ли бар колико толико млађи, но што јесте.

— Ух, дрекавче један! — прошапта Вељчаџинов.

— У сваком случају, милостиви господине —
поправи се достојанствено Павле Павловић — ја
ипак не налазим да су вама постављени разлози —
разлози неприлични и сумњиви — довољни, да се
настави препирка о њима. Ја већ видим да су све
саме детинарије; сутра ћу се већ поразговорити о
том са поштованим Федосјејем Семеновићем, а за
сад вас молим да се удаљите.

— Јесте ли видели какав је ово човек! — викну
узбуђено младић Вељчаџинову, изишавши из своје
хладнокрвности. — Мало му је, што га оданде те-

рају плазећи језик за њим, сад још и да нас оговара код старца! Зар не доказујете тим, ви јогунасти човече, да хоћете да узмете девојку насилно, да је купите од подетињених стараца, који услед социјалног варварства имају власт над њом? Та зар вам није већ довољно показала, да вас презире; зар вам није враћен ваш данашњи, непристојни поклон, ваша браслета? Шта тражите више?

— Нико ми није никакве браслете вратио нити је то могуће — претрну Павле Павловић.

„Ух, да те је бар ђаво однео!“ — помисли Вељчаџинов.

— Мени је заиста — започе он мргодећи се — наложила Надежда Федосјејевна да вам предам ову кутију, Павле Павловићу. Нисам хтео да се примим, али је она молила ... ево је ... мени је страшно непријатно ...

Извади кутију и метну је смућен пред Павла Павловића, који се чисто укочио.

— А што је нисте предали до сад? — окрену се оштро младић к Вељчаџинову.

— Свакако, нисам имао прилике — намршти се овај.

— То је мало чудновато.

— Шта-а-а?

— Па, кад се узме, и јесте чудновато, признајте сами. У осталом, ја сам готов да признам, да је ту — неспоразумљење.

Вељчаџинову страшно дође воља да скочи и продрмуса дечка за уши, али се не мога уздржати, него му у очи прсну у смех; младић такођер одмах удари у смех. Ну Павлу Павловићу беше друкчије; да је могао Вељчаџинов опазити његов ужасни поглед на себи, кад се смејао Лобову, онда би разумео, да овај човек у том тренутку прелази судбоносну границу ... Ну Вељчаџинов, и ако не беше видео погледа, ипак је знао да Павлу Павловићу треба помоћи.

— Чујте, господине Лобове — започе он пријазним тоном — не упуштајући се у разглабање осталих разлога, којих не ћу да се дотичем, хтео бих да вам напоменем само толико, да Павле Павловић, у намери да се ожени Надеждом Федосјејевном, не иде онамо непознат, него на против њега у оној поштованој породици врло добро знају и цене, а за тим он својој невести ставља на расположење свој одлични и угледни положај, па онда своје имање, па према томе је са свим природно, што се чуди такоме супарнику као што сте ви, има врло лепих особина, али који је тако млад, да га он никако не може да гледа као озбиљна супарника ... па према томе има у неколико и право, кад вас молим да прекинете ...

— Шта има то да значи: „тако млад“? Ја сам већ одавно навршио деветнаесту. По закону сам се могао већ одавно оженити. Ето то је све.

— Ну који би отац пристао да даде за вас кћер сад па ма ви били и милијонар у будућности или какав добротвор човечанства? Човек, коме је деветнаест година, не може одговарати — ни за сама себе, а ви сте се одлучили чак и туђу будућност да узмете на душу, то јест будућност детета, као што сте и сами. Видите, ни то није са свим тако племенито, као што ви мислите! Ја сам био тако слободан да то рекнем због тога, што сте се ви сами мало час обратили на мене, као на посредника између вас и Павла Павловића.

— Ах, заиста, њега зову Павле Павловић! — опази младић — а од куд се мени опет све наметало у памети да се зове Василије Петровић? Знате ли шта — обрати се Вељчаџинову — ја се сад вама ни мало не чудим; знао сам ја, да сте ви сви таки! Ипак је чудновато, што су ми о вама говорили као о човеку у неку руку нових назора. У осталом то су све трице и кучине, а ствар је у томе, да ту не само да нема ничег неплеменита с моје стране, као што сте ви узели себи слободу изразити се, него да је чак са свим противно, што се надам да ћу вам моћи протумачити: ми смо, пре свега, дали једно другом реч и, осем тога, ја сам јој отворено обећао, пред два сведока, да ћу јој, ако она кадгод заволи кога другога или се просто покаје, што је пошла за мене па зажели да се развенча, онај час издати акт о свом браколомству и тим да ћу потпомоћи, где буде требало њену молбу за развод брака. Још више: за случај, ако бих ја у току времена хтео да се извучим или да не бих хтео дати тај акт, то ћу јој ради њене сигурности на сам дан наше свадбе издати меницу од сто хиљада на своје име, тако да би у случају, да не бих хтео издати онога акта, она одмах могла утужити моју меницу па би онда мене за јаку! На тај начин је све осигурано, и ја ничију будућност не стављам на коцку. Даклем то је прва ствар.

— Чисто бих се опкладио, да вам је то овај — како се зове — Претпосилов измислио! — викну Вељчаџинов.

— Хи-хи-хи! — кикотао се пакосно Павле Павловић.

— А шта се тај господин кикоће? Ви сте погодили, то је замисао Претпосиловљева; и заиста, врло је вешто удесио. Наказни закон је савршено парализован. Разуме се, ја сам одлучио, да је вечно љубим, а она се страшно кикоће, али је ипак врло вешто

и, признајте, да је и племенито, и да не би био сваки у стању да тако ради.

— По мом мишљењу не само да није племени-то, него је чак и гадно.

Млади човек слеже раменима.

— И опет вам велим, да вам се не чудим — опази после кратког ћутања — свему тому сам се давно простао чудити. Претпосилов на пример, тај би вам управо у очи скресао, да такво неразумевање са свим природних ствари произилази од извртања са свим најобичнијих осећаја и назора ваших, и то прво дугим неприродним животом а друго дугим нерадом. У осталом, ми можда још не разумемо један другог; мени су до душе лепо говорили о вама... Али педесет година вам свакако већ има?

— Пређите, молим, на ствар.

— Опростите ми моју нескромност и немојте се љутити; нисам имао намеру. Наставићу: ја ни најмање немам наде да ћу бити милионар, како сте се изволели изразити (од куд му само та идеја!) Ја сам овде, као што ме видите, па ипак сам са свим уверен у своју будућност. Јунак ни добротвор не ћу бити ничији, али своју жену ћу увек моћи обезбедити. Истина, ја сад немам ништа и чак од малих ногу сам у њиховој кући однегован и васпитан...

— Како то?

— На тако; ја сам син подаљег рођака жене тога Захлебињина, и када су сви помрли и оставили мене као дечка од осам година, узео ме је старац себи и после ме дао у гимназију. То је човек врло ваљан, ако хоћете да знате...

— То знам.

— Јесте, али је већ сувише застарео. У осталом је врло добар. Сад сам, додуше, одавно већ изишао испод његова старатељства, желећи да сам себи зарађујем хлеб и да будем само себи обвезан.

— А кад сте изишли? — запита радознало Вељчаинов.

— На има већ четири месеца.

— А, дакле тако; е онда је све разумљиво: пријатељи из детињства! А какво место имате сад?

— Приватно, у канцеларији једног бележника, двадесет и пет рубаља месечно. Оно истина то је све само на време, али кад сам је запросио, нисам имао ни то. Служио сам тада код железнице, по десет рубаља месечно, али то све мало на неко време.

— А зар сте и просили?

— Дабогме, сасвим формално, и то још пре три недеље.

— Ну па шта је било?

— Старац се из почетка страшно смејао, а по

сле јако љутио. Њу су затворили горе у антрсолу, али је Нада јуначки издржала. У осталом је целом неуспеху криво то, што је он још од пре имао зуб на мене, због тога што сам напустио место у департману, куда ме је наместио пре четири месеца, још пре но што сам служио код железнице. Он је славан старчић, ја и опет то кажем, код куће је простодушан и весео, али чим се осети у департману немате ни појма, какав је! Седи као неки Јупитар! Ја сам му, наравно, дао на знање, да ми се његове манире престају допадати; али главни окршај се догодио због столоначеоникова помоћника: томе господину дошло у главу да се потужи, да сам тобоже био „груб“ према њему, а ја сам му просто рекао, да је душевно неразвијен, Ја их све оставих и сад сам код бележника.

— А јесте ли у департману имали много плате?

— Ех, био сам прекобројни! Старац је давао на издржавање — рекао сам вам да је врло добар; али ми не ћемо никако попустити. Оно, кад се узме, двадесет пет рубаља није никаква сигурност, али ја се надам да ћу за кратко време бити примљен у управу над задуженим имањем грофа Завиљенског, и онда ћу излазити на три хиљаде; или у присежне поверенике. Сад људи треба... Бу! Како грми! биће буре, добро што сам стигао пре буре; а дошао сам пешке оданде, готово сам непрестано трчао.

— Ну, допустите, ако је тако, кад сте већ имали прилике, да се разговорите са Надеждом Федосјевном, ако вас поред тога још и не пуштају у кућу?

— А, па може се и преко плота! Јесте ли видели јуче рићокосу? — засмеја се — ну, па и она на том ради, и Марја Њикићшна!... Само што та змија Марја Њикићшна... А што се ви мрштите? Да се не бојите грома?

— Не, рђаво ми је, јако рђаво... Вељчаинову беше заиста рђаво и он мучећи се од ненадна бола у грудима устаде са столице и покуша ходати по соби.

— Па онда сам вам, сигурно, на досади. Немојте се узнемиривати, ја ћу одмах! — и младић скочи са столице.

— Ништа, ништа не сметате — задржаваше га Вељчаинов, претварајући се.

— Како ништа, кад „Кобиљникова трбух боли“ — сећате ли се у Шчедрину? Волите ли ви Шчедрину?

— Волим.

— И ја. Ну, Василије... ах, да! Павле Павловићу, хоћете ли да свршимо! — окрену се скоро смејући се Павлу Павловићу. — Да бисте ме разумели, формулисаћу још једном своје питање: пристајете ли да се сутра пред старима и у мом при-

судству одречете свију својих претензија на Надежду Федосјејевну.

— Ни најмање не пристајем — устаде нестрпљив и љутит са свог места Павле Павловић — и сем тога, још вас молим да ме се оканите... јер то су све детињарије и глупости.

— Пазите! — припрети му младић прстом, високопарно се смећећи — немојте да се преварите у рачуну! Знате ли, шта су последице погрешци у оваком рачуну? А ја вам само у напред кажем, да кроз девет месеци, кад се тамо већ и истрошите и измучите и овамо вратите, да ћете овде од стране Надежде Федосјејевне бити присиљени, да се сами одрекнете, а ако се не оканете, биће за вас горе; видите, дакле, докле ће ствар због вас доћи.

(Наставиће се)

Дужност ми је да вам у напред рекнем, да сте ви сад као пас на ланцу — опростите, ово је само упоређење — ни себи ни своме. Из хуманости понављам: размислите, принудите себе, да бар један пут у свом животу озбиљно размишљате о нечем.

— Молим вас, да ме ослободите својих моралних поука — закрешта у јарости Павле Павловић — а што се тиче ваших гадних напомена, ја ћу још сутра предузети своје мере, строге мере!

— Какве гадне напомене? О чему ви то говорите Сами сте гадни, ако на тако што мислите. У осталом ја сам готов да чекам до сутра, ну ако... Ах, опет та грмљавина! До виђења, врло ми је мило било! — махну главом Вељчајинову и потрча, очевидно журећи се да побегне од буре и кише.

П О У К А

О ПРОШЛОСТИ БЕОГРАДА

(Наставак)

II

Историски преглед догађаја од првог освојења Београда под курфирстом Максимилијаном Еманујилом 1688 до почетка XIX века

Док су велике верозаконске борбе душевни и социјални живот одводиле на нове стазе а тридесетгодишњи рат, који је Европи ваљало да даде са свим измењен политички лик, по западу беснео, дотле се на истоку, којим је овладало османство, изводио чудноват историски процес.

Турци, који су под Муратом I, Бајазитом, Мухамедом II и Сулејманом II почели продирати тако, да се сав свет забринуо, почели се задовољавати оним, што су већ освојили, по што су се раширили до граница Аустрије. И ако су доцнији султани још што освојили или бар покушали да освоје и ако су мање или више показали ратничкога духа, једно стоји, а то је, да се од великога похода Сулејманова, који се завршио подјармљењем Угарске, ништа више није догодило, што би оправдало било ону забринутост. Покушана и без успеха остала прва опсада Беча, као и даљи ратнички потхвати у Угарској нису били ништа друго, до ли природно изиђивање зграде, коју је Сулејман био дигао. Турски се владари од тога времена канда више бавили тим, да у освојеним крајевима учврсте своју владу, више

се канда одали уживању онога, што су стекли. Осим неколико великих потхвата у Азији и незнатних бојева у Европи, који се губе према знаменитим догађајима прошле сјајне перијоде, освајачка се политика султанâ не може похвалити ни једним јединим успехом, који би се могао сравнити са успехом Мухамеда II или Сулејмана. У елементарној снази, које је било у османства, као да је настала омара, која је мало по мало и скоро неопазно спремала назадак. Та омара, коју су свакако прекидали покушаји различне врсте, као и бојеви на границама неизмернога царства, траје тако прилично од прве до друге опсаде Беча. У то време, за које је османство прегазило кулминацију у развијању своје снаге, били су с обзиром на све неутешније унутрашње прилике у турској држави дати услови, да се иста с успехом потисне. На жалост Европа, која се забунила била у велику верозаконску и политичку борбу, није турским приликама могла обратити онолико пажње, колико је на излазној тачци ове перијоде од самих Турака била присиљена да обрати.

Већ у почетку шеснаестого, нарочито пак у почетку седамнаестого века са свим је престала освајачка политика Турака. Дворска и сплеткашка политика, како је цветала за време Византинаца у Цариграду, само још у бруталнијем издању, дошла је сад на место освајачке политике некадашњих

султана, који су знали, за чим теже; ратничке врлине заменило је мекуштво и жудња за уживањима; пекад покорни па ипак лавима слични јаничари прометаше се у хијене, које стадоше глодати леши-не убијених султана и великих евнуха па дика османлиске војске, која је пре чинила чуда од храбрости и пред очима Мухамеда II умела да гине, извргла се временом у преторијанску гарду најјадније врсте, која је за новац рушила владаре, а тупаве принчеве дизала на престо.

Сами султани, са малим изузецима, нису више ишли у рат а нису лично отправаљали ни државне послове. Велики везири, којих је моћ трајала толико, колико су султану били у милости и док се није уплела каква харемска или јаничарска сплетка, управљали су час са више, час са мање опрезности државом а добро се чували, да не буду сувише дуго ван Стамбола те да не даду непријатељима својим прилике на ма какву политичку смицалицу, која се обично завршивала шиљањем традиционалнога свиленог гајтана. Само такви велики везири, као Соколовић или Ћуприлић, којих се моћ темељила на поверењу њихових владара, могли су мислити на већа предузећа, којима се углед државе за неко време опет дигао те се на снажан излив пробудила елементарна сила, која је још једнако дремала у османству. Такво мора да је било стање, у којем се у другој половини XVII века налазила турска држава, кад се у велику европску политику умешао султан Мухамед IV, који је био тако срећан те је имао читав низ ваљаних великих везира. Свакако се то не би било десило, да није Луј XIV новцем и наговором у државницима Порте изазвао био неку освајачку амбицију и уображење о влади над целим светом. Како је мало било то оправдано, најбоље показује битка код Св. Готхарда и вашварски мир.

Османство — о томе није могло бити сумње — стало је опадати. Додуше политика францускога ца-

(Наставиће се)

ра, који је чак и Мађаре дражио на устанак против цара, могла је донекле да задржи то опадање, но о напретку није могло више бити разговора. Уз то су у Немачкој, ма да се и овде осећао утецај францускога цара, ствари стојале битно друкчије, него за време Сибињанина Јанка, јер кукавни цар Фридрих, крај силних сабора, није могао набавити војника против Турака. У самом народу, у великој публици, шта више на дворовима, који још нису тако са свим стојали под француским утецајем, осетила се — а то је радостан знак новијем и бољем духу времена — нека врста заједнице у свим оним приликама, које су додиривале поље културе и хуманитета. Да се загрози Бечу, да турска инвазија продре у срце Европе, да се натраг падне у варварске прилике — то већ нико није могао више ни појмити; против тога као да се стало опирати здраво схватање народâ а онда и њихових владара. Тим измењеним назорима, новом духу, који је почео свуд себи крчити пута, уважању цареву и јачини његове домаће моћи, коју је Луј XIV узалуд свакако хтео да поткопа, и најпосле политичким интересима Пољске, Русије и Млетака ваља рећи хвалу, те се свуда ревно латили замисли, да потисну османство. Знало се тачно, да прилике у турској држави нису више најздравије и да негдашња победоносна турска војска према новој тактици и дисциплини европских војски, којих се биће богатим искуствима за тридесетгодишњег рата било изменило, не ће више као у средњем веку према невештим оклопним коњаницима морати успети. Од стране Турака покушана а неуспела опсада Беча, коју је године 1683 одбила сједињена царска, немачка и пољска војска, јасно је доказала, да се о измењеним приликама суди коректно и да се сад после Кара-Мустафина пораза пред капијама царске престонице са свим озбиљно мисли на то да се Турци погоне а и са свим изгоне из Угарске а ако може бити из Европе.

Т. Ст. Виловски

КЊИЖЕВНОСТ

ЈОШ НЕКА О СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ

ПОВОДОМ РАСПРАВЕ ДРА СТЕВАНА ПАВЛОВИЋА.

(Наставак)

Одговор је Симин одвећ интересан; он нам показује његову одушевљеност за хидропатију, а и даје неколико лепих података за његов живот и његов рад. Не грешим —

надам се — што и тај одговор у целости доносим:

1. У првome свome пункту показује Санитет, да зна мислити и говорити о болестима, и да је уве-

ређе да опшчег њима лека бити не може, а за ово њега ни једно нитко непита, то мађе пак имаде ли и може ли бити један свеопшчи лек свима болестима, и једа ли је Присничева система за основану признана, него: „Је ли полза, или не, роду човечијем од водолечења?“ Дађе шта Присниц Винценц у Шлезии Гrefенбергу ради, откуда ли о чему ли, како ли сви лечише другима лековима болести он самом водом лијечи, и да је због тога самога узрока Присничева система неосновано, и зато нитко исти Санитет непита, него: „Је ли полезно, или не роду и здрављу човечијем водолеченије?“ Али на то јоште никако у томе писму не одговара наш Санитет; него нам казује, шта су системе, шта ли Магнетизам, Хомеопате и „Моритона“ пачели Морисона пилуле, и како лијечи један Француз у јужној Францији, и да су то све моде, које постају и нестају, него да само Ипократова система је разумна, и зато већ оно три хиљаде година свеистоветна једнако траје. Али некаже нам и то, да је и сами онај Ипократ у млогим и баш у оним Случајима, кад би све своје знање лечења, и сву своју Апотеку исцрпио био, приклањао смиреномудрено самога болесника гласу природе уху своје, и тај би свагда исти бивао: „Дај ми воде пити, дај за бога, пак ћу одма оживети, та оздравити!“ И овим би он чешће како болесника, тако и себе и своју лекарску чест и важност, пак и саму алопатију спасавао, по ев' и ово је одатле и видно и јасно, да и тај велики и најпрви алопат није могао и преко свега тога својега искуства увидети, и признати тако просто и понајближе и понајуспешније у млогим болестима средство, и то пак од самога својега мнимога свезанија, како и наш Санитет, него је овако зар претросто средство предостављено само профанима и бездипломњцима и самим болесницима? Да! Присниц и његова неоснована нашим Сантетом система то исто сведочи задовољно, што и саме докторе лијечи, баш ако су то и алопати, како и други који му драго, а својом једином елемент-медицином, т. ј. чистом водом. Преко свега тога пак ово једино међу тим (премда једва и сад) Санитет исти припознаје, да је вода најздравије пиће за сачувати здравље, и да је у млогим случајима кућевни, т. ј. приватни лијек, него и опета да не може бити свеопшчим; а не вели, да и сваколика алопатија и сва њена апотека јошт није свеопшчи лијек, како ма друга која му драго система лечења до данас поставша. Него нека ми тај Санитет изволи објаснити ово само, једа ли је домаћи живот негде изван општега, што ли ваља и ползује здрављу дома, зар оно у публики тошрв' излишно и противно бити може? Једа ли је свачија природа рачија?...?

У другом пак пункту одговара и објасненија својега Санитета исти повторава своје мненије о системи водолеченија, да је неоснована, и за то је и само водолечење непоуздано, пак и водолечиште мора бити недостаточно. Али се не опомиње наш Санитет, да преко све непоузданости самога водолеченија пак и преко свеколике недостаточности водолечишта, да у самоме Бечу о један пут су два таква водолечишта, по системи Присница допуштена и подигнута и благоуспешно дејствују У ком пункту наш Санитет дађе овако говори: „Но и онда би водолечиште било излишно, кад би и сама система основана била.“ Овако изреченије шта друго у себи садржава нека се ми докаже, ако не ово: „Није слободно никоме барем овде подићи водолечиште никако, ма колико год на свет и разум и искуство туђе, а то ли српскост, за полезно бити доказивала. Ов'лико свом основију и началу пак ево и какви узрок наводи наш Санитет: „водом се може сваки код куће лечити (ево инди једва једвице, ако и доцне и нехотично признање саме самците могућности водолеченија!), дакле само треба начин водолеченија обнародовати, а водолечиште је уставновљавати излишно.“ Него кад би све дома могло се водом лечити по самим обнародованим начинима, зашто би дакле у Гrefенберг а и к истому Присницу болесници стотинама ходили, те се тамо лечили?...? Пак зашто баш и различне болести тамо како и свукуда иста сама вода лечи? Зато ли, што није вода свеопшче лекарство (Universal-Mittel) или зато, што и без те свеопшче силе превосходи вода сама сва досад извесна и употребљавана лекарства, како и Присници искуство и опит све досадашње лекарије системе?...? А и нашег Санитета чланови незнаду ли лекарства и сами правити, како и апотекари, пак и не ходе ли по приватним кућама болеснике лечити, но и опет апотеке не потребују л', па и шпитаље толико не препоручују ли? И то зашто би друго чинили, него за већу згоду, болника ли, своју л' и апотеку?...? И зато ли је излишан завести водолечиште, што немора са њиховима рецептима крмити?...? Шта ли пак друго исти наш Санитет доказује овди, овим својим изреком, премда и то нехотично: „У сваком доброуређеном шпитаљу и сваким разумним лекаром употребљава се вода, као помагателно средство у свима оним слабостима, у којима помоћи може, и то у различитом виду и пр.“ ако не ово: да су водолечиште „(премда ми на њи вичемо)“ прави правцати шпитаљи а за то једино, што не може сватко дома имати онаково предустретање, снабдевање и лечење, како у шпитаљу; пак јошт да вода помаже у различитим слу-

чајима и другим (зар?) лекарствима, и то је зато (премда то ев' овде Санитет наш не изриче) што је искуство здравога разума и срца доказало, да вода сама собом „(та и самом паром)“ помаже и лекује и онде и оно, што никаква друга досадашња лекарства не могу —! Него и преко тога наш Санитет и ту своју мисао свога изреченија закључује овим сам' својим пресудженијем, да је свакојако боље подићи шпитаљ, него ли водолечиште, то ли зар и баш зато цигло што је досад — обични шпитаљ досадашњи, т. ј. систематическо-дипломатним докторима дућан произволни, како-но што им је и апотека подручни банкер и капитал бескапитални? —

Даље говори наш Санитет: „Овакове шпекулације (водолечишта?)! свуда приватна лица својим трошком или акцијама заводе, а досада Попечителству внутрени дела ни једно Правителством подигнуто водолечиште није познато.“ И ово ја разумем овако: Ми, Санитет Србије, знамо и видимо, како се иста водолечишта свуда подижу, како и сами Мухамед, што је саму воду још негда и за свагда претписао, али опета недамо таково што у нашем кругу и власти никако и никим подигнути; што више ни Попечителству, под којим стојимо, не допуштамо сврху тога ни очи отворити; јербо кад смо тек ово заслепали, што можемо ласно како и кад хоћемо, то и по готову ће и сама врховнејша Србија власт за таково нам неповољно заведеније бесчувствена постат' и остати, барем докле смо ми ово што смо, т. ј. Санитет Српски, иначе правије и јасније рекав само — Егојисте, и само Најемници. — Него нека нам исти Санитет објасни, једа ли он држи у тима приватним лицима и од целе ческе земље и народа чиновнике, који о своме трошку општем таково водолечиште заводе у сред свога столичнога града, које својом уредбом, ползом и намењем сва досадашња благодјејска у свем свету заведенија превазилази, какогод што и Присниц све докторе и докторе надвншава. Пак једа ли и велики херцог вајмарски такођер приватно лице и шпекулант, који је такођер присничевски водолечиште завео и свему и људству свом и туђему шчедро отворио? Или зар Лајпцига приватни заводитељи различни, топли, минерални, пак и хладноводни лечишта мисле и верују, да они самом ползом и угодбом општом свим' сочеловец'ма ползовати и не могу и не смеју и не морају. Зар што нису никаква публична лица и власти надлежно-моћне? Или су и они криви а за то јединито, што не морају за то искати одобрења од нашег Санитета, нег од свога, који је напуњен такође докторима, по и философима, који желе, труде се и траже дан и ноћ више и више (што-но је ду-

жност љубећима мудрост, колико и ближњост!...) знат' и моћи ползовати своје сочеловеке, пак онда топрв и себе?...?

У трећему и најпоследњему свом пункту Санитет нам казује, да сваком ваља, тко хоће да лијечи најпре болест познати, а познавању болести сваке точном учити се мора, и отуда изводећи следствије утврђава, да Предлагатељ водолечишта ту науку никада учио није, пак не уме водом болести лечити, али нека нам каже исти Санитет, гди је ту науку лекарије и болести учио Присниц? И ако није из једине природе и сопственим неколиким искуством, а да откуд је и гди је другде и другачије?...? Те и овога у Србији водолечишта Предлагатељу настоји ли и посад' као и досад' оно исто двоје на служби, природа и опит сопствени, пак' онда топрв и Присничевог лечења описанија?...? Тад још и може ли знати тај Санитет баш тако све извесно, шта је и колико је учио и опитом својим искусио болести и лечења у своме животу исти овај Предлагатељ?...? Но исти Санитет и то каже: „да је Попечителству внутрењем нужно какво Свидетелство од Проситеља, којим би се осведочило, да се у којем водолечишту бавио и с учењем упражњавао, јер Попечителство без тога мисли, да се он само јединим читањем књига о водолечишту упражњавао.“ На ово проситељ има одговорити, само то толико, да исто свидетелство Санитету пак и Попечителству дати може Г. Линденмајер, ако му драго буде, који је видио, како је овај Предлагатељ боловао, и нудио му се да га лечи, по налогу бившег Књаза, и у друштву г. Загорице к њему је зато послан био, пак опета није онај хтео ништа друго употребити, окром што је по својој вољи пио све чисту и јакошњу воду, и с Божијом помоћи сам себе тако излечио од болести пречудне, т. ј. по сву ноћ грозница нападае га студена и ломила га је, чини му се, све кости праштиле, пак у јутру за тим наизмене нападала га одма грозница врућа, која је тако јака и силна била, да му је одма језик за језик принецала, и он га од четврт до четврт сџта и чешће претима растављати и чисто отцепљавати морао, а међу тим све воду пивши уста водом разлађавши и плаќавши. Ова га је болест читаву недељу дана тако држала, и дотле ослабила, да већ ни крокнати немогаше, али га је опет оставити морала, и то пошто је јошт два дни на самом Сопоту пробавио пијући ону здраву са чесме водицу. Он би могао и више своји на себи и на другима учињени опита показати, него није нужно, кад је и Присниц сами једну своју козу, пак после и своју болест успео излечити водом, и само тим једним поводом

поставио лекар како за себе тако и за друге људе, пак још и за саме скотове. Овде се бар то излишно види, што Санитет принуђава и намеће Попечителству своје и своју о томе мисао, како о водолечишту тако и о Предлагатељу његовоме, је овај сиреч само читањем књига у водолеченију упражњавао. — Али овај види у томе израженију и ово, да се баш тај Санитет наш читањем такви књига или ни мало није упражњавао или то — мање опитима се о самом водолеченију и собом уверио, јер би заиста о томе друкчије и мислио и одзивао се. —

Тко дакле разумије и суди систему водолеченија онако како наш Санитет, самопроизволно, то ће наравно и својему Попечителству наметнути своју и мисао и вољу, да се прем и о чрезвичайно-важном предмету, који се здравља и живота своји сочеловека пак и соотечественика тиче, те и к највишој својега отечества власти онако изрази: На кратко је дакле следујуће, да је водолечиште подићи бесполесно и ненужно, и ако добар шпитаљ имали будемо, свакодобно заведеније излишно је.“ Но што међу тим није пало на ум Санитету истоме, како свезнајућем, за којег се показује и намеће барем и ово, да су Пољаци долазили у својему против брата својега Руса бесполесном како и без ипократиста бити и лечити много брже и успешније и јефтиније а самом чистом и хладном водом и простого Присницом начином, како што су чеза све оно време рата Пољаци све своје рањенике лечили. Него рикавац и букавац остаје и за три пак и после три хиљаде година, какавно је и од искона постануо. —

Предлагатељ дакле заведенија водолечишта у Србији наместо досадашње о томе прозбе покорпејше подноси другу и овакову високославному Правителству отечества својега, једа ли њему силом и содржанијем, и по којем параграфу опшче-земљскога Устава, таково заведеније може се и мора се недопустити, то и осим трошка и брижења о томе правителственога, како би год оно другачије знао и могао?...? На ово свеусрдно и молебно питање очекује височајшег решенија свагда покорнејши слуга и поданик

У Београду 21. Октовр. 1839. год.

*Симеон Милутиновић с. р.
чиновник српски.)*

Оштром овом писму следова акт министарства просвете од 27 октобра (БН. 1648) »Г. Чубри Чойковићу ил' Сими Милутиновићу«;

*) Акт овај, као и остале оваке ствари у овом послу, саопштавам данашњим правописом.

актом се траже нека објашњења као и цео план тога подужења. Истога дана Сима овако одговори:

*Високославно Попечителство Правосудија
и Просвешченија!*

На предупредно исказање Б. Н. 1648 неки објасненија о водолечишту, мени од Високославног Попечителства учињени, чест имам одговорити следујуће:

Да ја обрасца никакова, кроме водолеченија Присничева, сочињавати напред, како ни трошак ни приходе, пак ни опшчи тога свега заведенија процен и преглед определити и представити не могу; јербо то све зависи од самога дела, успеха вештине усрдија и различни случаја и опстојателства други, која у будушче нитко не може прозрети, а то ли предизложити по свему њиову могућном догађању. Него само уверити могу о томе и опет и напред и воопшче, да је водолечиште у сваком призренију свуд и свагда најопшче и полезније, а особито што је основано на оваковим штатутима, које ја и овде придајем, а који сваки монепол и педантизм по све и на свагда искључавају, премда исто Попечителство Просвешченија и најприје на моје предложене ползу водолеченија није отрицао, како што и у овом к мени одношенију и не сумња полезности водолечишта, које само наш Санитет, и то тек данашњи за излишно и неосновано држати и нарећи може.

И тако препокорно молим Високославно Попечителство Просвешченија, да би оно моје објасненије, које је сврху Санитета нашега о водолечишту поњатија и пресуђенија сочињено, и за одговор опредељено. благоволено височајшој власти нашега отечества Србије, т. ј. високосјајном Намесничеству Књажеског Достојинства доложити, пак што Бог да.

С истидим високопочитанијем очекујући благонаклоног на моје прошеније призренија јесам и остајем свагда покорнејши слуга

у Београду 27. Октовр. 1839.

*Симеон Милутиновић С.
српски чиновник.*

Као што се из акта види, у прилогу је послао пројекат штатута о оснивању водолечишта. Штатут има десет чланака. По њем завод овај диже се на акције; њихов је број ограничен — само је хиљада; свака стаје пет ћесарских талира, а једно лице не може више узети од педесет акција. Чим се запише сто акција, почеће се зидање по плану директорову, који ће се доцније објавити грађанству и акционарима. Патронат овога завода саставља Петар митро-

полит. в. Вучић-Перишић и пуномоћни директор т. ј. Сима Милутиновић. На крају сваке године полаже управа рачун пред покровитељима и већим акционарима. Три године мора друштво постојати; ако се не може даље одржати, враћа се новац удеоничарима. Седиште управе биће у Београду.

Трећега новембра 1839 министарство спроведе намесништву молбу за решење, али оно оста при својој ранијој одлуци од 7 октобра, да не одобрава. Тако се не оствари Симино замисао; али он је и даље хладном водом лечио и себе и своје до смрти, а и писао о том.²⁾

Министарство просвете потпомагало је Симу у овом подузећу, као што се из акта види, али не могавши у том успети, учини друго. Актом ОН. 1958, под 1 декембром, препоручи га намесништву за другога провинцијалнога директора школскога поред Ђорђа Зорића, који је вршио ту дужност сам од 23 септембра,³⁾ »као човека научена, изданима досад разним књижевним делма заслужена и отликована, а такођер родољубјем и ревностију својом к распространенију народног изображенија целому Српству добро позната«. Намесништво га одмах потврди.⁴⁾ Какав је пак Сима био чиновник пре 1 декембра, мени није знано, нити сам могао из акта дознати. Свакако је био, ма и не вршећи дужности; јер се не би потписивао »српски чиновник«, нити би му министарство тако титулисало, да није то био.

Одмах по постављењу Сима затражи двомесечно осуство »поради отласка у Немачку за своје фамилијарне послове«, које и добије 4 декембра те године. Ово му је осуство требало да би могао пратити Бођанскога по Хрватској, што и учини. Фебруара 10 био је већ на дужности. Шта је на том послу радио, акта ћуте. Зна се, да је био 12 марта 1840 одређен да прегледа школе у западним крајевима Србије, али га слабост спречи; доцније без сумње није, јер је већ 16 октобра био у Видину. Тек јула месеца 1841 поставише на његово место другога; али као да се опет доцније вратио на то звање, јер је 21 септембра 1843 поднесен на потпис указ, којим се Сима Милутиновић, директор народних школа, наименује секретаром у министарству просвете;

а на његово место поставља Димитрије Исајловић.⁵⁾ Указ је потписан 22 септембра, а 25 положи Сима заклетву.

У својој радњи на стр. 77—82 истакао сам Симино путовање с питомцима, које држава посла у Кијев науке ради. Према подацима, што су ми били баш тада при руци, не могах тамо одредити његова поласка у Русију. По проф. Вуловићу изишла је 1845 година, а по мом нагађању крај 1846 или почетак 1847. Обоје обара оно, што је Милићевић исписао на стр. 86 и 87 Гласника Срп. Уч. Друштва, књ. 24, а и нађени акт у министарству просвете, из кога се акта најбоље види и дан поласка а и време повратку. Још из раније српска митрополија носила се мишљу, да пошље неколико питомаца у Русију у духовни завод, али се то није извршило пре 1846. Добивши потребно одобрење из Русије одабра се шест питомаца, и то Милоје Јовановић (данашњи митрополит Михаило), Гаврило Милићевић, Димитрије Нешић, Василије Николајевић, Милосав Протић и Сава Сретеновић. Свима држава набави: 18 пари кошуља, 6 пари чизама (по 72 гроша), 6 пари »озунтрога« (по 9 гр.), 4 капе руске (по 36 гр.), 6 марама свилених црних (по 14 гроша), 6 краватна и 6 пари хаљина, па их посла са Симом Милутиновићем, ком дадоше на име трошка пет стотина дуката. Они 8 јула пређоше на »конку« у Земун, одакле лађом пут Галца пођоше. У Оршави су 9 преноћили а 13 су већ били у Галцу на ручку. За пут свој од Земуна до Галца првом класом платише 2936 гроша, а од Галца до Одесе 2072. У Одесу стигоше 16, али се не кретоше пре 23 због болести Нешићеве. 29 су већ били у Кијеву. Пошто их смести у заводу, давши сваком по пет дуката, опрости се с њима, те се крете да пропутује по Русији и да се види с одличним људима руским, међу којима је имао и познатих, као Бођанскога у Москви. Свуда је био радосно приман, о чем даје доказа и сам у Срп. Новинама од 1847, а и он је умео занети Русе, да су на његову реч послали у Србију два професора за руски језик. Тек после пет месеца, почетком декембра месеца 1846 стиже у Београд. Декембра 16 поднесе рачун о свом путовању. До Кијева во-

²⁾ Види о том моју расправу „Сима Милутиновић“, стр. 74 и 189.

³⁾ Просветни Зборник, стр. 566.

⁴⁾ Моја расправа, стр. 72.

⁵⁾ Исајловић је први оснивач више школе, а за тим и гимнасије у Србији, писац српскога и немачкога буквара и српске читаонице за нормалне школе, како се вели у акту, којим се препоручује за то звање.

дио је трошак Милоје Јовановић; потрошено је било 12349 гроша или рачунајући дукат по ондашњем курсу у 56 гроша, 220 дуката и 29 гроша; а од Кијева бележио је он сам, и то не на грошеве већ на — дукате, и то сребрну рубљу и 17 гроша чаршијских, што је тражио од министарства да му накнади; али оно му не хтеде да одобри ни трошак, који он учини путујући до Москве и Петрограда и натраг, у суми од 123 $\frac{1}{3}$ дуката. Преписка се око тих новаца водила близу две године. Тек после његове смрти 15 септембра 1848 Савет доноси одлуку, коју и кнез одобри 26 септембра: »да се од фамилије Симине из призненија на његове заслуге и сиротно стање његове фамилије не наплаћује него да се у расход правителствене касе разведе.«

О гробу Симину још није расправљено, с тога, мислим, није на одмет, ако овде испишем речи пок. Јов. Бошковића из чланка његова »Глиша Возаровић« (Српске Илустроване Новине бр. 23), на које се, чини ми се, и не освртоше они, који о томе писаше. Еда и то колико толико помогне, да дознамо, где борави Сима Милутиновић Сарајлија. Бошковић вели:

„У београдском гробљу код цркве св. Марка, идући од звонаре к западу, за неколико корака, имају два гроба: десно *Глише Возаровића*, са каменим крестом и натписом, а лево *Марије Милутиновићке*, родом Поповићеве из Будима, познате у књижевности под именом „*Пунктаторке*“ († 1875). А идући још толико к западу, иза повеће зелене ограде, налазе се три гроба, обграђена и зарасла: десно *Вукашина Радишића*, у среди *Симе Милутиновића*, а лево *Јакима Вујића*. Радишић беше негда професором грчкога језика у гимназији крагујевачкој, а за тим секретар српскога посланства у Цариграду, песник и књижевник српски. Његов гроб и Симин лако ће се распознасти, кад се буду прекопавали.

Приликом ископавања *Доситијевих костију*, Радишић је узео *један чланак* од малог прста с руке, па га — из великог пиетета — *опточио у заклонац* своје *сребрне бурмутице*, која му је метнута у сандук, те с њим упокана. А Сима је сахрањен са *иконицом св. Срба*. Лице је те иконице: слика на порцулану, опточена сребром; наличје је све сре-

брно; облик јој је четворострап, а дужина и ширина 45—60 милиметара. Сима ју је донео из Сергијевске лавре код Москве.“

А да сада завршим овај први део о животу Симину поменом, да је у »Подунавци« бр. 49 од год. 1848 изишао Ђ. Срдиха „*Плач над прахом С. Милутиновића*“, у ком жали, што и Сима не дочека догађаје од 1848 године, и песмом Ј. Илића „*При упоку Симе Милутиновића Чојковића*“, која би штампана још у 2 броју »Подунавке«. ⁶⁾ Песма гласи:

Мрак наступи — крвна муња севну:
Авај, стрело, зар у срце наше?
Ах! докле ће злбне коби ваше
Ћуд над нама освећиват' гневну?

Да ни дана, ким се сав свет теши,
Мирно нама пробавити није!
Навек горке Срб да сузе лије,
То је, то је, чим нам судба спеши. —

Смртни! баци тавни поглед доле,
Познај горку судбу твоју боље
И сујету трошног твога тела.

Сан и магла пред нама се пружа,
Самртности све обима стужа:
„Добра дела тек остају цела!“

Чим се гордиш ти, Србијо тужна?
Паде венац дичне славе твоје;
Чојковића у окриље своје
Смрт однесе, кано роба сужна!

Оног' — кои небо с земљом споји,
Који се диже вр звездана свода,
А на дику свег српскога рода:
Прах и пено сад пред нама стоји!

Ах, ал' доцне гласи наши стижу;
Тужни јеци, нек' с' до неба дижу,
Јера нејма, нејма више њега!

Чојковића изгубисмо славног,
Коме земља не породи равног,
Док је света и сунца божјега!! —

⁶⁾ Остале помене види у мојој књизи стр. 85—95

КЊИЖЕВНЕ ОЦЕНЕ

Српски Пчелар, саставио *Јован Живановић*.
У Новом Саду 1893 94. I и II св. Издање
Луке Јоцића. стр. 204.

Често се нађе лајик те каже: „Чудновато! Шта знају ти пчелари већ писати толико о тој пчели, кад већ нема шта да се о њој пише!“ Заиста кад лајику дође до руке какав немачки или други каталог пчеларске литературе, кад опази велики низ дела о пчели, на стотину и више листова, које издају као своје органе многа и многа удружења, на први се мах мора зачудити. Уз то још кад види, во се највише тим радом занима и ко је највише протектор том занимању, најпосле ће рећи, да је пчеларство код тих народа фини шпорт.

Но сваки се тај вара.

Вара се да је пчеларска литература поред свих добрих дела толико обрађена, да већ нема материјала за писање, вара се ако мисли, да служи код странаца пчеларство као фини шпорт за то, што се њим понајвише и најозбиљније занимају најугледнији људи и што су пчеларству највећи протектори великаши. Нема, ваљда, још ни једне науке па ма и незнатнија била, која је достигла савршенство, па и пчеларство као наука не само да није савршено но није још у многим тачкама довољно ни испитано.

Ево се у најновије време води полемика међу научарима о најважнијој тачци из пчеларства, о партеногенези, коју је пре четрдесет година открио женијални Ђерзон и коју су доказивали први научари др. Лајкарт и др. Сиболд. Партеногенеза је изгледала свима јасна као сунце а у најновије је доба многим потамнела и постала нејасна због ипотезе, коју је поставио апотекар Мецгер... Па све да и јесте пчеларство у најбољој мери обрађено, било би то за Немце и Инглеze, у мањој мери за остале народе а за Србе скоро у најмањој мери.

Код нас се почело пчеларство обрађивати као наука тек од петнаест година амо. С тога Срби, ако увиђају голему корист пчеларства, и материјалну и моралну и научну, не само да се не би смели чудити раду на пчеларској литератури него би били дужни свим силама унапређивати га.

Но кад погледимо с једне стране остале народе како раде и колико користи вуку, кад видимо да се један лист код Немаца поред сто других растурује у 10 000 примерака (хановерански Centralblatt), с друге стране кад погледимо шта и како ми релативно радимо, на име да немамо ни једнога пчеларског листа, шта више, да је због немарности и

једини пољопривредни „Домаћи Лист“ с ове стране престати морао — онда се може извести закључак, да је врло, врло много Срба, који се не чуде само шта се има и шта се може писати о пчели него и о свима гранама пољопривреде!

Онај исти човек, који је почео пре петнаест шеснаест ли година да заводи у Срба пчеларство као корисну науку, сад је својим делом: „Српски Пчелар“ дао прилике свима Србима, да виде шта је пчела и шта је пчеларство, шта ли се о томе даје писати. Проф. Јов. Живановић кроз пуних шеснаест година радио је писмено и усмено па том пољу. Усмено је радио на карловачкој богословији, на којој је завео некадањи ректор, високопречасни архимандрит Иларијон Руварац пчеларство као предмет за слушаоце. Писмено пак радио је према приликама или боље рећи неприликама у многим српским листовима, јер никад се није могао одржати пчеларски лист, у којем би стално могао радити.

Досадање своје радове прикупио је, прочистио и допунио и прошле године предао издавачу Луки Јоцићу да их изда у збирци. Ту збирку назвао је „Српски Пчелар“, а приказао ју је заслужном протектору пчеларства у Срба „Пречасном Господину Иларијону Руварцу архимандриту Гргетешком“. До сада је изашло од те збирке две свеске, које сачињавају први део — теорију пчеларства а у трећој ће изаћи још практични део.

Ово је збиља злата вредна књига. Морамо се радовати што се српска књижевност обогатила оваким делом.

Имао сам у рукама скоро сва најзнаменитија немачка пчеларска дела а сад имам у рукама ово дело српског пчелара, па могу рећи да ни мало не уступа оно ни по садржини ни по спољашњем изгледу ни једном немачком.

По садржини ово је права енциклопедија за пчеларе. У том се делу излаже потанко све што је потребно за ваљана пчелара, а писано је тако, да мора занимати не само пчелара или онога који жели да пчелар буде, него свакога.

Ове прве две свеске украшене су са 27 ванредно лепих слика, међу којима су и слике најзнаменитијих пчелара, који су допринели својим радом те се усавршило рационално пчеларство.

Издавачу може служити на дику овако дело. Може рећи да је српску књижевност украсио, не жалећи трошка, књигом по облику од најлепших Добро би било, да се и други књижарничари-изда-

вачи угледају на пример овога издавача па да боље назе шта и како да издају.

Српски народ треба да је захвалан писцу, што га је усређио својим ремек-делом по садржини; а и издавачу треба да је српски народ благодаран, што га је усређио оваким дивним издањем; а захвалан ће се показати и првом и другом, ако се буде заинтересовао што више за то дело. За то би и грехота и срамота било, ако се не би ово дело растурило по народу српском у оној мери, у којој би требало.

Но шта ће рећи на ово Срби с оне стране?! „Тежак“, орган пољопривредног друштва, није на-

шао за вредно ово дело свога многогодишњег и заслужног сарадника не само читаоцима приказати, него шта више ни објавити са препоруком! Збиља грдна срамота! За што то? Зар је лични интерес и егоизам у „Тежака“ толико овладао да се мора приказати у највећој мери тесногрудим. И опет велимо да је то велика срамота! Можда ће се дати прилика да разрешимо ову загонетку поштованој српској читалачкој публици — с тога се претрпимо мало.

С радошћу и великим нестрпљењем очекујемо и трећу свеску „Српског Пчелара“.

Карловици

Ив. М.

КОВЧЕЖИЋ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ

Слике из Абаџије и приморја од дра Ђоке П. Јовановића. Београд, штампано у штампарији краљевине Србије. На 8-ни, стр. 63. 1894. Цена 0-60 дин — Доктор Ђ. П. Ј. нам је подарио још један доказ о свом „плодном“ раду. Ово је код нас чудна ствар: постати лекарем на *извесном месту* одмах се мисли, да човек мора постати такав писац, који може писати и из науке, и приповетке, и путописе и т. д. Ове слике од дра Ђ. П. Ј. заслужују потпуну пажњу свих — *почетника*, да виде овај рад, па да се потпуно охрабре и да даље слободно раде, јер ће сваки од њих, ко ово прочита, видети, да ће у свако доба написати боље „слике“ и путописне прте. Кад бисмо хтели да опширно пишемо о овој књизи докторовој, верујте, поштовани читаоци, да бисмо се морали задржати на свакој њеној страници, што се тиче и стила и језика и свега осталог. Ми ћемо се задржати само на неколиким страницама, а остављамо увиђавности и расположењу читалаца, да изгубе мало времена, па да ово прочитају и да виде, да ли имамо право, што овако препоручујемо ове „слике“. Доктор веома воли море, оно га задовољава и кад је тихо, благо, мирно, и кад је бурно, бесно, страховито; оно му се допада и у јутру, и у вече, и у сред дана, он му се див и сам и у друштву с неким, доктора и најмања ситница или догађај, који је у додиру с морем, одушевљава. За то му, ваљда, доктор и даје онако *јединствено* лепе и поетске слике, као што су: *колос, цип, посолени цип, хамелеон, водена пећ* и т. д., а код њега море богме и *грокће*. — Обраћамо пажњу читаоцима, да виде рогобатни и без икакве лепоте докторов стил, кад 14 октобра

описује једну, збиља, од најманих слика у таквим крајевима, као што је Абаџија: то је рађање сунца. Оно је тако написано, да, мислимо, нико не би зажалио, што то није видно: 15 октобар такођер је леп: та то мора доиста бити дивно: „Кад је отац стао на чврсту земљу, диже *колоса* (свога двогодишњег синчића!) у ваздух, пољуби га и обли сузама благодарности свога спаситеља“ (стр. 11). Ево још једне појетске слике: „Ево нас сад, где поред ове водене пећи (то је, знате, море) безбрижно отварамо прозоре и гледајући кезимо се (!) на све оне врхове, што скочањени гледају у небо и помоћи траже“ (стр. 15). Доктор је 19 октобра као велик патријота помишљао у тој даљини и на своју милу отаџбину (ма да је њему и море отаџбина, како вели на једном месту): „И сунце се не види. Оно сада сигурно осветљава моју домовину. Е па ако! Сад ми је лакше“... И нама ће бити лакше, само, молим, још неколико речи. После врло траљава описа „овлојеђеног цина“ (т. ј. узбуркана мора) изнео је доктор лепу слику старог поморца чича-Антонија. Поред ове има још неколико (пардон: две до три) слика, које, према осталом, заслужују хвалу. Доктор је на стр. 50 врло добро урадио, што нам је изнео ону песмицу „Дулала, микулала“, само је требао мало више пажње обратити на језик. У слике, што заслужују хвалу, спада и завршетак ове докторове књиге, где нам је прилично добро изнео и последње наде једног болесника. — Јако нам је, што не могасмо много рећи као препоруку за ову књигу. Ми смо томе најмање криви. И ако је ко крив, то је без сумње докторово — перо, које много хоће и много започиње.

Београд

Н.

САДРЖАЈ: Песништво: У шуми П. Робови. Усамљеност у пољу. Срећа и људи. Вечити муж. — Поука: О прошлости Београда. — Књижевност: Још нека о Сими Милутиновићу. Књижевне оцене. — Ковчежић: Књижевни прикази.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табуку. Цена му је 5 фр. а. вр. на целу годину, 2 фр. 50 новч. за по године, 1 фр. 25 новч. на четврт године. — За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредиштво претплата књижарници Луке Јоџића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижарница В. Валожина у Београду.

Издаје књижарница Луке Јоџића.

Срп. штампарија дра Св. Милетића.